

КРДАГЫ ШАЙЛОО АЛДЫНДАГЫ ДИСКУРСТА КАСТЫК ТИЛИ

1-чыгарылыш
2020ж., июль-август

Отчет БАдагы Тынчтыкты орнотуу жана медиа технологиялар мектеби тарабынан КРдагы Интерньюстун Медиа-К долбоорунун колдоосу менен даярдалды. Бул басылма Америка Кошмо Штаттарынын Эл аралык өнүктүрүү агенттиги (USAID) аркылуу Америка элинин жардамы менен ишке ашырылды. Басылманын мазмуну үчүн Борбор Азиядагы Тынчтыкты орнотуу жана медиатехнологиялар мектеби жооптуу жана ал USAID-дин, Америка Кошмо Штаттарынын Өкмөтүнүн же КРдагы Интерньюстун көз карашын сөзсүз түрдө чагылдырбайт.

Отчётто берилген материалды кайрадан басып чыгарууда булак шилтемеси милдеттүү түрдө берилиши керек.

БАдагы Тынчтыкты орнотуу жана медиа технологиялар мектебине тийиштүүлүгү так эмес материалдарды пайдалануу үчүн авторлордон алдын ала уруксат суроо талап кылынат.

Баяндамадагы бир катар мисалдар булактарына шилтеме берүүсү менен изилдөө максатында келтирилген жана түзүүчүлөр ал материалдардын мындан аркы жайылышына жоопкерчилик албайт.

Бул басылмада колдонулган репортаждардын аталыштары макалалардын, посттордун жана материалдардын аталыштары баяндама түзүүчүлөрүнүн көз карашын билдирбейт, ал изилдөө аралыгындагы талданган медиа тексттердин шилтемеси катары гана каралат.

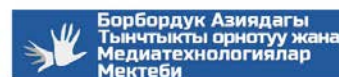
Редакциялык коллегия жана аналитикалык топ:

И.Сикорская
Г. Гадельянова
А. Амилаева
Б. Токоева
Д. Эргешов
М. Расулиев
Н. Наумов

Мукабанын тышы [Canva.com](https://www.canva.com)

Internews
Local voices. Global change.

Мазмуну:

Киришүү.....	3
Кастык тилинин методологиясы, талдоосу жана квалификациясы.....	3
Сунуштамалар.....	5
Контекст.....	5
Тренддер жана салыштырма анализ.....	6

Киришүү

Бул отчет Кыргызстанда өтүүчү парламенттик шайлоонун алдындагы дискурста тандалган интернет-басылмалардагы жана социалдык тармактардагы кастык тилине мониторинг жүргүзүүнүн жана талдоонун жыйынтыгы болуп эсептелет.

Жыйынтыктары 2020-жылдын 15-июлунан 15-августуна чейинки убакыт аралыгындагы кыргыз жана орус тилиндеги онлайн-басылмалардагы жана колдонуучулар контентиндеги документтештирилген материалдарга негизделди.

Дискриминациялык лексиканын талдоосунда негизги көңүл медианын аял талапкерлерге жана ошондой эле ар түрдүү топторго, азчылыктарга болгон мамилесине, бул топтордун медиадагы сүрөтүн, ал образдардын ар кыл аянтчалардагы талкууларда берилишин изилдөөгө бурулду.

Кастык тилинин методологиясы, талдоосу жана квалификациясы

Шайлоо алдындагы көп тилдүү медиамониторинг сандык жана сапаттык ыкмаларга негизделген. Маалыматты топтоонун жана аны документтештирүүнү алгачкы баскычында талдоонун компьютердик лингвистикалык системасы менен катар контентти атайы индикаторлордун жардамында кол менен жыйноо ыкмасы пайдаланылды:

- этникалык, диний, гендердик азчылыкка жана ден соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген адамдар, кары адамдар, жаштар сыяктуу социалдык топторго, географиялык ар кайсы аймактардын өкүлдөрүнө, ар түрдүү социалдык тектүү жана статустагы адамдарга, ВИЧ оорусу менен жашаган адамдарга, түрдүү саясий көз караштагы адамдарга, диссиденттерге карата негизги сөздөр, клишелер жана стереотиптер. Экспертизалоодо социалдык топтордун санына чектөө жок, ал аялуулугуна жараша өзгөрүп турушу мүмкүн;
- онлайн-басылмаларда жана соцтармактарда макалалардын жана посттордун саны
- жарыялардын жыштыгы;
- материалдардын жанрлары: пост, жаңылыктар, аналитика, мультимедиа (онлайн үчүн, бардык компоненттерди камтыйт: текст, фото, видео же аудио), фоторепортаж, интервью, сурамжылоо, комментарий/пикир (редакциялык же автордук);
- макаланын/репортаждын темасы;
- цитаталар – жөнөкөй жана берүүдөгү;
- аялдарды, азчылыкты жана башка социалдык топторду эске алуудагы жекече талдоо.

Бул методология Тынчтыкты орнотуу жана медиатехнологиялар мектебинин эксперттик тобу тарабынан дискриминациялык дискурстун уланып жаткан медиа изилдөөсү жана мониторинги үчүн иштелип чыгып, жакшыртылды¹.

Сандык компоненти мониторинг үчүн тандалган ЖМКларды, социалдык тармактарды (Facebookтагы группаларды жана персоналдык аккаунттарды Facebook жана Instagram), ошондой эле колдонуучулардын кээ бир маалыматтык агенттиктердин сайтындагы жаңылыктарды талкуусун камтыйт.

Бул баскычта эксперттер медиа мейкиндигиндеги гендердик, аймактык, территориялык, этникалык, расалык, диний жана кары адамдар, географиялык ар кайсы аймактын өкүлдөрү, ар түрдүү социалдык тектеги жана статустагы адамдар, түрдүү саясий көз караштагы адамдар жана тигил же бул саясий партияларга жан тартуусу сыяктуу башка белгилери жана мүнөздөмөлөрү боюнча жек көрүү чабуулдарынын жыштыгын, ошондой эле шайлоо алдындагы маселелерди

¹ Дискриминация и нетерпимость в публичном дискурсе КР, исследование, 2020, Школа миротворчества и медиатехнологий в ЦА, стр. 35, Методология, URL <http://www.ca-mediators.net/ru/issledovaniya/media-monitoring/5369-diskriminaciya-i-neterpimost-v-publicnom-diskurse-kyrgyzstana.html>

чагылдырууда каралган макалалардын, репортаждардын, посттордун, дискуссиялардын тоналдуулугун катташкан.

Материалдар атайын аналитикалык таблицаларга документтештирилген, ага кастык тилин алып жүргөн макалалардын, репортаждардын, посттордун, комментарийлердин же визуалдык контенттин скриншоттору тиркелген.

Материалдын тоналдуулугу бир нече категориялар менен бааланган, алсак, мамлекеттик пропаганда, сын-пикир (эмоциялык түс берилген лексика жана авторлордун объектке карата пикири, кээде тигил же бул топту каралаган гумандуу эмес метафоралар), стереотиптүү, ортозаар, оң, илимий тон болуп.

Топторду ар кандай контекстте жекече эскерүү жана бирдейлигине шилтеме жасоо изилденген медиаларда кастык тилинин деңгээлин аныктоого жол берген көрсөткүч болуп эсептелет.

Аларда адамдар тобу гендердик, аймактык, территориялык, этникалык, расалык, диний жана башка социалдык белгилери жана мүнөздөмөлөрү боюнча конфликтогендик стереотиптер, клишелер, басмырлоочу лексикалар менен эскерилген каалаган макала, репортаж, пост, визуалдык контент аналитикалык блок болуп каралат.

Мониторингдин сапаттык компоненти жергиликтүү ЖККнын медиалык тексттеринде такай кездешүүчү айрым негизги сөздөрдүн жана билдирүүлөрдүн негизиндеги табылган кастык тилинин тибин (жумшак, мээлүүн, катаал) жана түрүн талдоосун камтыйт.

Методологияга ылайык, жек көрүүнүн тили 31 жана андан ашык категорияга бөлүнүшү мүмкүн – тигил же бул топтун терс образын жаратуудан баштап ага зордук-зомбулук көрсөтүүгө чейин.

Ошондой эле сапаттык талдоого кандайдыр бир топту/азчылыкты жөнү жок эскерүү, бир белгилерине басым жасоо, анын бирдейлигин актуалдаштыруу, бир территорияга жана аймакка байланыштуулугун (тийиштүүлүгүн) айтуу, индивиддерди топ менен унификациялоо жана жалпылаштыруу, түшүнүктөрдүн ордун алмаштыруу, топторду жек көрүүчүлүк таризде бири-бири менен салыштыруу кирет.

Маалыматтык агенттиктердин веб-баракчаларында, комментарийлерде жана социалдык тармактардагы *троллинг* дагы кастык тилинин категорияларынын бири катары каралды.

Креолизацияланган тексттер (визуалдык контент) – алар камтыган сүрөттүн жана андагы сөздөрдүн негизинде визуалдуу түрдө талданды. Сапаттык ыкманын негизинде кастык тилинин учурдагы тренди аныкталып, ырайымсыздыктын түрлөрү боюнча квалификацияланды.

Сандык талдоонун жыйынтыктары диаграммаларда пайыздык катышта көрсөтүлдү. 100% деп, отчеттун ар бир чыгарылышында көрсөтүлгөн, шарттуу аралыкта мониторинг жүргүзүлгөн тутумунда кастык тили бар, документтешкен материалдардын жалпы саны туюнтулат.

Мониторинг кыргыз жана орус тилинде жумасына 5 жолу, 2020-жылдын 1-августунан 15-августуна чейин реалдуу убакыт режиминде жүргүзүлгөн. Алынган барактар күнүнө үч жолудан кем эмес каралган. 15-июлдан 30-июлга чейинки аралыкта жарыяланган материалдарга ретроспективдүү режимде мониторинг жүргүзүлдү.

1-диаграмма. Аталган аралык үчүн тандалып алынган онлайн-медиа жана социалдык тармактардын аккаунттарынын саны.

Сунуштамалар

Сунуштамалардын негизги пакети медиа мониторингдин финалдык жыйынтыгы боюнча 2020-жылдын октябрь айынын акырында иштелип чыгат. Бирок, аралыктагы маалыматтардын негизинде ЖМКлар үчүн шайлоо алдындагы тематиканы чагылдыруудагы төмөнкү эрежелерди сактоосун сунуштоого болот:

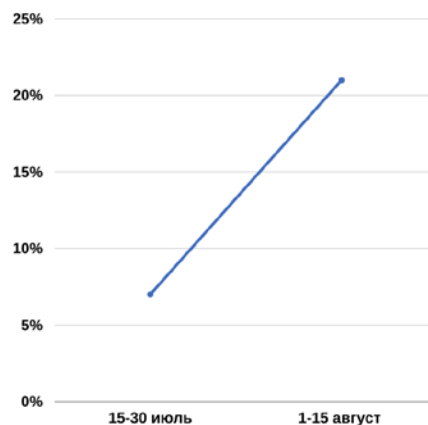
1. ЖМКлар шайлоону чагылдыруунун стандарттарын сактап, жек көрүү менен басмырлоону колдоо кесепеттерин түшүнүшү керек. Эгерде талапкерлер жана башка ишмерлер саясий дискуссияда кастык тилин пайдаланып жатса, аны аудиторияга маалымдоо менен ошол спикердин баалуулуктарын берүүсү туура.
2. ЖМК элге кеңири таанылбаган персоналдардын сөзүн келтирүүдө кастык тили бар болгон учурда (мисалга, респонденттерди сурамжылоодо) аны пайдаланбашы абзел.
3. Маалыматты же айрым бир персоналга карата троллинг бар пикирлерге тыкыр сереп жасамайын социалдык тармактарды булак кылып пайдаланбаган оң.
4. Шайлоо алдындагы репортаждарды даярдоодо гендердик аспектилерди эсепке алуу, аял-кандидаттарды туура чагылдыруу, аял менен эркектерге өзүн көрсөтүүдө плюрализмге шарт түзүп, тең мамиле кылуу зарыл.

Контекст

Коомдук-саясий контекст кастык тилинин санына жана жайылышына таасир этти.

2020-жылдын июль айында КРнын Шайлоо жана референдумду өткөрүү боюнча борбордук шайлоо комиссиясы саясий партиялардын ыйгарым укуктуу өкүлдөрүн каттоону аяктады жана Кыргызстандын Жогорку Кеңешине (парламентке) өтүүчү шайлоо темасы боюнча медиа мейкиндигинде жана Интернетте коомдук талкуулар акырындап активдеше баштады.

Коронавирус пандемиясы, оорунун күчөшү жана социалдык обочолонуу коомдогу маанайга катуу таасир этти. Ошондуктан, шайлоо алдындагы тематиканын талкуусу 2020-жылдын июль айынын жана август айынын башында гана акырындан кызыл баштады.

2-диаграмма. Изилденген аралыктагы кейстердеги кастык тилинин динамикасы

Мисалга, июль айынын ортосунда контенттин 5%ында гана кастык тили катталган. Эксперттер 2020-жылдын 15-июль айынан 30-июлуна чейин жарыяланган шайлоо алдындагы тематика көтөрүлгөн ар түрдүү 180 (100%) материалды иликтешкен жана кастык тили бар 9 медиатекстти (5%) квалификациялашкан. Бул көбүнчө социалдык тармактардагы этника жана жаш курак белгилери боюнча ксенофобиялык билдирүүлөр, ошондой эле айрым бир персоналга карата троллинг болчу.

Бирок, августтун ортолорундагы дискуссияларда жана маалыматтык агенттиктердин веб-сайттарында кастык тили медиа мониторингдин баштапкы баскычына салыштырмалуу көбөйүп

отуруп, 20%дан ашты. Саясий партиялардан чыккан талапкерлерге карата клише, стереотиптер жана экспрессивдүү лексикасы бар медиа материалдар төрт эсе көп документтештирилген.

Кастык тилин аныктоо

Кастык (жек көрүү) *тили* (англ. *hate speech*)² – бул азчылыкка жана социалдык ар кандай белгилери боюнча бириккен топторго карата расалык, этникалык, диний ксенофобияны, гомофобияны, трансфобияны, мигрантофобияны жана жек көрүүнүн башка түрүн жайылткан, көкүткөн, ага дем берген же аны актоону камтыган билдирүүнүн бардык формалары кирет. Бул белгилерге КР Конституциясынын 16-беренесиндеги 2-пунктуна ылайык – “майыптуулугу, курагы, саясий же башка ынанымдары, билими, теги, мүлктүк же башка абалы, ошондой эле башка жагдайлары болушу мүмкүн”.

Речтик конструкцияда кастык тили ийкемдүү структурага ээ жана ал эки формада кездешет – терс баалануучу, публикалык дискурста такай кездешүүчү, сөз эркиндиги көз карашы боюнча жол берилчү жана мыйзамсыз, мыйзам тарабынан криминалдашкан болуп.

*Контенттик дискриминация*³ – бул азчылыкты жана аялуу топторду стигмалоочу ксенофобиялуу стереотиптери жана клишелери бар басылмалар, сөздөр, медиалык материалдар. Контенттик дискриминация азчылыктын жана социалдык топтордун ЖМКда жана ачык дискурста жеткиликсиз чагылдырылышында же такыр эле көрүнбөгөндүгүндө, же ксенофобиялык тажрыйбаларга каршылык көрсөткөн адамдарды же топторду айыптоодо көрүнөт. Орун алып жаткан басмырлоону (жана ага байланыштуу идеология менен аракеттерди) ачык тануу контенттик дискриминацияга жатат.

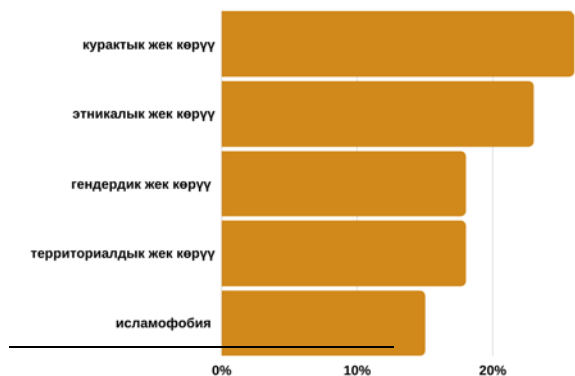
Троллинг (англ. *trolling*) Интернетке тиешелүү, окурмандардын эмоциялык жооп кайтаруусун пайда кылуу жана алар менен талаш-тартышка түшүү максатында ар кандай интернет-форумдарда кааланбаган жана / же карама-каршылыктуу комментарий жазуу, атайы жасалган акт (тролль)⁴.

Тренддер жана салыштырма талдоо

Талдоого ылайык, саясий партиялардын тизмеси аныкталып, алардын жыйындары же талапкерлердин сөз сүйлөп чыга тургандыгы туурасында маалыматтар ЖМКларда пайда болоору менен ар кыл топторго карата жек көрүү жана басмырлоочу билдирүүлөр көбөйүп жатты. Мындан тышкары, ар кандай персоналарга карата басмырлоочу комментарийлер жана троллинг көбөйүп кеткендиги белгиленген.

Бул факторлор коомдогу талкуулардын маданиятын жана чыр-чатак деңгээлинен кабар берип турат.

Мониторингден өткөн 1103 (100%) материалдын ичинен ырайымсыздык формаларын жана жек көрүү лексикасын, анын ичинде троллинг жана пропаганданы камтыган 44 (4%) материал тыкыр изилдөөгө алынган.

3-диаграмма. Онлайн-дискуссиялардагы жек көрүүнүн түрлөрү боюнча тренддер.

Колдонуучулардын онлайн-медиадагы жана форумдагы жек көрүү боюнча аныкталган негизги

ичном дискурсе КР», 2015-2016, Школа миротворчества и медиатехнологий в ЦА, vrazhdy-v-smi-internete-i-publicnom-diskurse-2015.html
[#eq=1](#)

www.kyrgyzstan.gov.kg

тренддерде жаш-курак боюнча (26%) колдонулган клишелер алдыга чыкты.

1-скриншот. Фейсбук-баракчадагы Элита сатирасынын⁵ демотиваторунун мисалы

Бул “картаң саясатчыларга парламенттен орун жок”, “картаңдардан кутулуу убактысы келди” деген ар түрдүү билдирүүлөр жана мемдерге байланыштуу болгон. Негизги чабуул парламенттин мурдагы чакырылышындагы белгилүү саясатчылар катталган “Бүтүн Кыргызстан” партиясына багытталган.

2-скриншот. Фейсбуктагы “Маалымат майданы”

группасынын коллажынын мисалы. «Йооо.. ЧАЛЖЫРАМАЙ ЧАЛДАРДЫН ЗАМАНЫ КЕЛЕБИ ЭМИ?»⁶

Нейтралдуу тон менен жазылган башка талкууларда колдонуучулар адамдардын улутун жөнү жөк белгилеп, же көбүнчөсү этноско тийишиги бар кордоочу клишелерди колдонушкан жана эмне себептен бул жарандар партиянын тизмесинде жүрөт деп, нааразычылык билдиришкен (23%).

Фейсбук-баракчадагы “Маалымат майданы” тобундагы улутка тийиштүүлүгү жөнсүз эле аталып, шилтеме келтирилип кеткен. «Ата-Мекендин тизмесинде кытай эмне кылып жүрөт?» чындыгында кеп корей этносунан⁷ чыккан талапкер жөнүндө болгон.

Гендердик жек көрүү “аялдын орду парламентте эмес, үйдө” деген клише жана стереотиптерде көрүнгөн (18%). Патриархалдык баалуулуктарды кармангандар социалдык тармактардан иштеп жаткан, кайра шайлоого талапкерлигин койгон депутат айымдарды да, жаңы гана талапкерлигин коюп жаткан айымдарды да сындашууда.

Катталган шаблондуу билдирүүлөрдүн ошондой эле пайызы (18%) аймактык жек көрүүгө туура келген. Эксперттер «мырктар», «мыркбек», «мыргүл», «колхомандар» деген кемсинтүүчү клишелерди пайдаланган материалдарды катташкан.

Исламофобиялык жашырын маанидеги тексттерди камтыган материалдар 15%ды түзгөн. Буга колдонуучулар контенти сыяктуу эле, ислам менен радикалдык топтордун ортосунда салыштыруу жүргүзгөн журналисттик макалалар да кирди, динчилдердин этикага туура келбеген сүрөтү бар визуалдык контент да жарыяланууда.

“БЫЙМАН НУРУ” АШЫНГАН РАДИКАЛДУУ ИСЛАМЧЫЛАРДЫН ПАРТИЯСЫБИ?

Тангальгтуу “Быйман Нуру” партиясы да БШКдан каттоодон өтүп, парламенттик шайлоого кызуу даярдыкта баратат. Суроолор жаралууда. Булардын офисинде саякатчылар, баштарына чүпөрөк жамынгандар жүргөнүнө караганда, ашынган радикалдуу исламчылар эмеспи? Өнүккөн демократиялуу өлкөлөрдө иралды улуттун кызыкчылыгын, мамлекеттин бүтүндүгүн, коопсуздугун камсыздоо үчүн партия түзүшүп, чоң күрөшкө аттанышат. Дегенге дин саясаттан тышкары болушу керек! Анда “Быйман Нурунун” даямга, коздогону элине? Ислам мамлекетин куруу үчүн жандалып жатышыбы? Шөк жаралды го, кы? Бул партия “Ислам” курулуш компаниясына тивдик эмени айтылууда. Ошондо олигархтар Кыргыз Республикасынын Конституциясына каршы аракеттерди былгылып башташкан жокпу? Албетте, мындай соболдорго жооп болушу зарыл!

⁵ <https://www.facebook.com/elitakg/photos/a.125950131295917/720027165221541>

⁶ <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=142502680882660&set=g.1749896368659559&type=1&theater&ifg=>

⁷ <https://www.facebook.com/groups/mmaidan>

3-скриншот. Мисалга Aryba⁸ онлайн-басылмасынын «ЫЙМАН НУРУ» АШЫНГАН РАДИКАЛДУУ ИСЛАМЧЫЛАРДЫН ПАРТИЯСЫБЫ» деген макаласы алынды.

Изилдөөдө негизинен мазактаган, стереотиптүү билдирүүлөр сын-пикир (43%), терс (38%) жана нейтралдуу (19%) тондо жек көрүү лексикасынын жумшак жана мээлүүн тонунда трансляцияланышын көрсөткөн.

4-диаграмма. Талданган контенттин тоналдуулугу

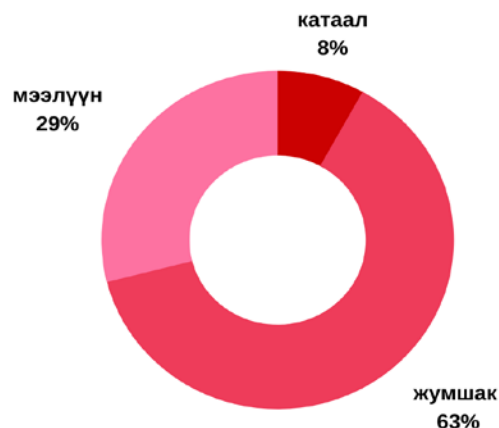
Кастык тили жана троллинг

Эгерде кастык тили топтук белгиси жана инсандын корголгон мүнөздөмөсү боюнча жек көрүү катары каралса, ал эми *троллинге* талкуу топторундагы жана онлайн-форумдардагы жеке адамдарга багытталган көзкөрүнөө кемсинтүүчү, мазактоочу жана басмырлоочу пикирлерди калтыруу деп бааланат. Троллдор, айрыкча шайлоо алдындагы өзүнүн “жек көрүү концепциясынын үстүндө” иштешет. Алардын максаты – каршылашкан талапкерге карата жек көрүү сезимин ойготуу жана өзүнүн парламентке шайланганы жаткан талапкеринин кадырын көтөрүү менен жагдайды каалаган нукка бурууга аракет кылуу. Ошондуктан, документтештирүүдө жана жек көрүүчүлүк сөздөрдү квалификациялоодо *троллинге* дагы субъект-трансляторлордун каражаты катары эске алынган.

5-диаграмма. Аныкталган контенттеги жек көрүү тилинин талданган формаларын классификациялоо

Талдоого алынган мөөнөттө *кастык тили* жана *троллинге* социалдык тармактарда жаңылык жарыяланган макалалар астында белгиленген.

Онлайн-медидадагы форумдун катышуучулары жана колдонуучулар ЖМКга жарыяланган саясий партиялардын белгилүү инсандарын, алардын мурунку жашоосун, байланыштарын, партиялык тизмелерди активдүү талкуулашкан.

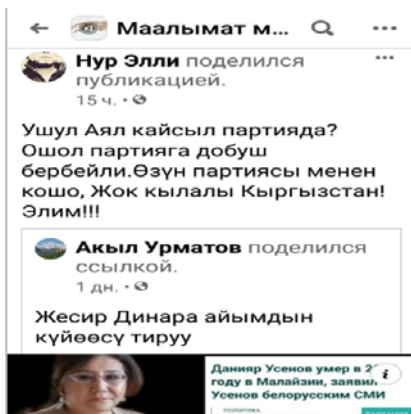

Гендердик стереотиптер жана теңдешсиздик

Документтештирилген кейстердин талдоосу макалаларда, репортаждарда жана посттордо аял талапкерлерге караганда эркек талапкерлердин көп көрсөтүлгөндүгүн көрсөттү. ЖМКлардын алдыдагы шайлоону чагылдыруучу талданган материалдардын ичинен жарымы “гендердик

⁸ <https://aryba.kg/savasad/3305-yiman-nuru-ashynqan-radikalduu-islamchylardyn-partiyasyby.html>

теңдемди” сактаган эмес, журналисттер көбүнчө эркектерге, мүмкүндүү талапкерлерге көбүрөөк көңүл бурушкан.

Фейсбуктагы топтордо жана жеке аккаунттарда аял талапкерлерге карата гендердик стереотиптерди колдонуу жана экспрессивдүү сөздөрдү айтуу катталган. Сөз чабуулуна иштеп жаткан, партиянын каттоосунда талапкер катары катталган депутат аялдар катарында, ишмердиги башка тармактагы, коомчулукта таанылып калган жаңы талапкер – журналисттер, активисттер, окутуучу аялдар дагы кабылган.

4-скриншот. Фейсбукта “Маалымат майданы” группасындагы 2020-жылдын 14-августундагы посттон мисал Динара Исеевага арналган: “Өзүн партиясы менен кошо Жок кылалы Кыргызстан!»⁹.

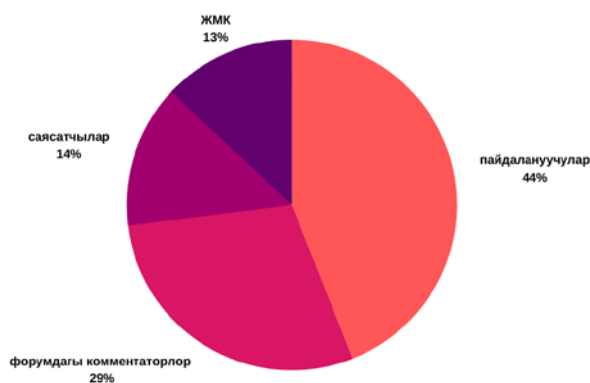
Күрөш боюнча дүйнө чемпиону Айсулуу Тыныбекова өзүнүн Instagram баракчасында өз талапкерлигин койбостугу жөнүндө маалымдаганда бул кабарды ЖМКга да басып чыгышкан. Анда бир катар комментаторлор аны талкуулап жатып, социалдык статусун көрсөтүү үчүн кастык тилин колдонгон.

Аялдардын терс образын түзүп, кемсинтүүчү клишенин, анын ичинде аймактык жек көрүү тибинин мисалы *Кактус.медиа* онлайн-басылмасында 12.08.2020 жарыяланган: “Айсулуу Тыныбекова Жогорку Кеңешке шайлангысы келбейт”¹⁰. деген жаңылыктын астында “мырка”, “колхозница”, “ансыз да чимкириктер жетишет” деген комментарий жазышкан.

6-диаграмма. Изилденген аралык учурунда кастык тилинин негизги трансляторлору.

Кастык тилин жайылтуучулар боюнча алдыңкы орунда интернет-колдонуучулар турат.

Визуалдык контенттеги аныкталган жана документтештирилген билдирүүлөрдүн **44%** социалдык тармактардан табылган. Ал жактан эксперттер абдан көп клише менен стереотиптерди катташкан, посттор көбүнчө этносторго карата кордоочу месседждерди жана ксенофобиялуу подтексттерди камтыган, ошондой эле динге ишенүүчүлөрдүн мүчө болгон саясий партиясы жөнүндө шилтемеси бар материалга этикага жатпаган сүрөттөрдү коюшкан.

⁹ <https://www.facebook.com/groups/mmaidan>

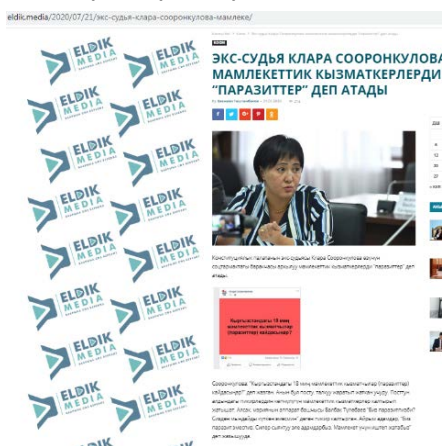
¹⁰ https://kaktus.media/doc/418700_avslyvy_tynybekova_ne_namerena_ballotirovatsia_v_jogorky_kenesh.html

Алардан кийин кастык тилинин 29%ын пайдаланган онлайн-форумдагы комментаторлор ээлеген. Алар ар кайсы персоналарды сөз кылып жатып түрдүү контексттерде дискриминациялык лексемалуу кемсинтүүчү пикирлерди билдиришкен.

Дагы бир топ – өз сөзүндө этият болбогон саясатчылар (14%) жана алардын айткан сөзүн цитатага келтирген жана муну менен жек көрүү тилин жайылтууга шарт түзгөн ЖМКлар (13%).

Мисалга, «Апрель» МАнын веб-порталындагы 05.08.2020-ж. жана башка медиада жарыяланган “Бектур Асанов президентти «Райым-миллиондун» группировкасына карата чара көрүүгө чакырды” («Бектур Асанов призвал президента принять меры в отношении группировки «Райыма-миллиона») деген макаласында КРнын ЖК депутаты И.Матраимовдун сынга конфликтогендик стереотип келтирилген: «... сепаратистти колдогон (эске салсак: сепаратист – жергиликтүү ЖМКда жана публикалык дискурста ксенофобиялуу жашырын мааниси бар билдирүү, бул 2010-жылы, КРда Оштогу окуяларга чейин жана кийин пайда болгон), андан кийин оор берене менен айыпталган кишинин кеңештери кимге керек эле?»¹¹ – деген жообу коштолгон.

ЖМКлар көбүнчө трансляциялык цитаталарды жана саясатчылардын кемсинткен сөздөрүн эч

кандай контекст жана түшүндүрүүчү тексти жок эле чыгарышууда.

Июль айында «Реформа» партиясынын лидери, Конституциялык палатанын мурдагы соту өзүнүн Фейсбук баракчасында 18 миң мамчиновникти “паразиттер” дегенде (эскертүү: бул *экспрессивдүү жана одоно лексика*) көптөгөн ЖМКлар муну жарыялап жатып, макала аталыштары менен кошо социалдык тармак колдонуучулардын авторго да чиновниктерге да карата терс комментарийлерин кошуусу менен жооп кайтарышкан.

4-скриншот. Фейсбук-аккаунттагы “Реформа” партиясынын постунун мисалы: “Кыргызстандагы 18 миң мамлекеттик кызматчылар (паразиттер) кайдасыңар?”

Шайлоо алдындагы дискурс боюнча келтирилген тренддер жана аларга негизделген кастык тилинин салыштырма талдоосу талданган мезгил аралыгына туура келет жана коомдук-саясий күн тартипке жараша өзгөрүшү мүмкүн.

Изилденген медиаларга шилтемелер

- <https://eldik.media/>
- <https://aryba.kg/>
- <https://kyrgyztoday.org/>
- <https://24.kg/>
- <https://www.super.kg/>
- <http://www.sayasat.kg/kq/>
- <https://bagyt.kg/>
- <https://kadam-media.kg/>
- <https://pk.kg>
- <http://akipress.org/>
- <http://www.turmush.kg/>
- <https://ru.sputnik.kg/>
- <https://vesti.kg/>
- <http://yntymak.kg/uz/>
- <https://kloop.kg/>
- <http://t-media.kg>
- <https://barometr.kg>
- <https://govori.tv>
- <https://april.kg/>
- <https://delo.kg/>
- <https://www.vb.kg/>
- <https://chyndyk.media/>
- <https://knews.kg/>

¹¹ <https://april.kg/ru/article/bektur-asanov-prizval-prezidenta-prinyat-meri-v-otnoshenii-gruppirovki-rayimamilliona>

<https://reporter.kg/>
<https://www.facebook.com/groups/456498167859115/>
<https://facebook.com/groups/migranttar>
https://www.facebook.com/groups/541386569352399/?ref=pages_profile_groups_tab&source_id=1545625505747971
<https://www.facebook.com/groups/1782596268690189/>
<https://www.facebook.com/groups/1897168236966385/permalink/3275086832507845/>
<https://www.facebook.com/groups/540883016366024/>
<https://www.facebook.com/bespredelKG/>
<https://www.facebook.com/%D0%90%D0%B9%D0%B6%D0%B0%D0%BD-%D0%A7%D1%8B%D0%BD%D1%8B%D0%B1%D0%B0%D0%B5%D0%B2%D0%B0-271389356696785/>
https://www.facebook.com/aprilmassmedia/?ref=search&_tn=%2Cd%2CP-R&eid=ARC4_E80G3whHPPDxFqUOCTKKi71Qh94M3GuuGYMrbcM7yaf-F6nYFNPZDx7yivPd18tLFoYRGbWBDv
https://www.facebook.com/profile.php?id=1450894586&ref=br_rs
<https://www.facebook.com/groups/420486925437227/>
<https://www.facebook.com/profile.php?id=100054302702290>
<https://www.facebook.com/groups/mmaidan>
<https://www.facebook.com/groups/ulukbek>
<https://www.facebook.com/Мекеним Кыргызстан>
<https://www.facebook.com/groups/540883016366024>
https://www.facebook.com/groups/271478863515240/?multi_permalinks=608733719789751
https://www.facebook.com/groups/KGvsTS/?multi_permalinks=4310944298947662
https://www.facebook.com/groups/chongkazat/?multi_permalinks=1677033352472251
https://www.facebook.com/groups/540883016366024/?multi_permalinks=1023889381398716
<https://www.facebook.com/groups/2460307844214788>
<https://www.facebook.com/groups/1642751369326400>
<https://www.facebook.com/groups/1897168236966385>
<https://www.facebook.com/groups/576572249372930>
<https://www.facebook.com/groups/rabota23>
<https://www.facebook.com/groups/atheism.kg>
<https://www.facebook.com/groups/851275358252549>
<https://www.facebook.com/groups/1707739766137338>
<https://www.facebook.com/groups/620547904961378>
<https://www.facebook.com/birbolparty.kg/>
<https://www.facebook.com/ReporterKGrus>

Уюм жөнүндө:

[Борбордук Азиядагы Тынчтыкты орнотуу жана медиатеологиялар мектеби](#) - медианы өнүктүрүүнү, коом менен байланышууну, сөз эркиндигин жайылтууну, медиадагы кастык тили жана дискриминация менен күрөшүүнү максат кылган уюм. Медиа-изилдөөлөргө жана онлайн-контентти экспертизалоого, ЖМКда, интернетте жана публикалык дискурста кастык тилин иликтөөгө, сезимтал тематикага кампанияларды уюштурууга, журналисттерге жана онлайн контентти уюштуруучуларга, укук коргоочуларга, анын ичинде талаш-тартыш бар аймактарда тренингдерди уюштурууга адистешкен. www.ca-mediators.net
<https://www.facebook.com/peacemakingS/> peacemakingschool@gmail.com